

Asia: VN/5061/2021

Lausuntopyyntö lukiokoulutuksen laatustrategian luonnoksesta

Lausunnonantajan lausunto

Lausunnon tiivistelmä

Suomen Lukiolaisten Liitto (SLL) kiittää mahdollisuudesta lausua lukion laatustrategian luonnoksesta.

SLL pitää laatustrategian luomista tärkeänä työkaluna lukiokoulutuksen laadun kehittämisessä. Samalla on erittäin huolestuttavaa, että valmistelutyössä on päätetty luopua yhteisten laatukriteerien valmistelusta. Strategian liitteessä mainitaan laatukriteerien luomisen olevan "erittäin haastavaa", mutta SLL pitää kirjausta perusteettomana. Tätä työtä ei ole edes yritetty fasilitoida lukiokoulutuksen laatu- ja saavutettavuusohjelman seurantaryhmässä. Yhteistä keskustelua mahdollisista laatukriteereistä ei ole siis käyty ja samalla eduskunnan tahto laatukriteereistä on sivuutettu. Laatustrategialuonnoksessa on keskitytty lähinnä opetussuunnitelman tiivistämiseen ja lukiolain auki sanoittamiseen, ja sen vaikutus laadunhallintaan nykytilaan on hyvin vähäinen.

SLL esittää, että jos valmistelussa ei kyetä luomaan velvoittavia kriteereitä, niin liitteeseen luodaan koulutuksen järjestäjälle vähintään ohjeistus indikaattoreiden hyödyntämiseen. Lisäksi SLL toivoo, että jatkovalmistelussa panostetaan erityisesti hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvän toimintaympäristön kuvauksen tietoperustaisuuteen ja ajantasaisuuteen.

Lisätietoja lausunnosta antaa:

Koulutuspoliittinen asiantuntija Aliisa Toivanen (aliisa.toivanen@lukio.fi)

Sosiaalipoliittinen asiantuntija Iiris Hynönen (iiris.hynonen@lukio.fi)

Johdanto

Ei kommentoitavaa.

Visio lukiokoulutuksesta ja lukiokoulutuksen laadunhallinnasta

Ei kommentoitavaa. Visio toistaa lukiolaissa esitetyn lukiokoulutuksen tarkoituksen.

Laadunhallinta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä

Luku pyrkii ymmärrettävästi kuvaamaan koulutuksen laadunhallinnan nykytilaa ja keskeisiä arvoja. Tällaisenaan se on kuitenkin melko ylevä ja tuskin kuvaa laadunhallinnan nykytilaa kokonaisuudessaan. SLL ehdottaa, että kappaleeseen täsmennetään myös haasteita, joihin lukioiden laatutyön kehittämiseksi pyritään vastaamaan. Esimerkiksi koulutuksen järjestäjien itsearviointi on hyvä, mutta rajallinen työkalu, ja sen painottamiseen keskittynyt suuntaus tuo laadunhallintaan myös haasteita: koulutuksen järjestäjien itsearviointi ei tuo vertailukelpoista dataa suomalaisen lukioiden laadusta. Samoin osallisuutta tärkeänä arvona kuvataan varsin idealistisesti, vaikka ainakin opiskelijoiden kokemus on, että osallistamisen käytännöt ovat hyvin vaihtelevia.

Keskeiset toimijat

Keskeiset toimijat on kuvattu kattavasti. SLL katsoo kuitenkin, että uudet hyvinvointialueet toimijoinaan ovat erityisesti opiskeluhoitotyön vuoksi tärkeä sidosryhmä, samoin mainittavan arvoisia ovat nuorisotyön toimijat kunnissa ja seurakunnissa.

Toimintaympäristön kuvaus

Strategialuonnoksessa korostetaan digitaalisten ratkaisujen antavan mahdollisuuksia joustavaan opiskeluun ja itsensä kehittämiseen “muuttuvissa elämäntilanteissa”. SLL huomauttaa, että valtaosa lukio-opiskelijoista on nuoria, joille lähiopetuksen määrä on itseisarvo joustavien suoritumahdollisuuksien sijaan.

Digitalisaation tarkoituksenmukainen hyödyntäminen edellyttää pedagogiikan ja oppimisen prosessien syvällisen ymmärtämisen lisäksi myös opiskelijoiden osallistamista käytössä olevien työkalujen valintaan ja suunnitteluun. Opiskelijoilla on paras tuntemus siitä, millaisten välineiden käyttöön heillä on valmiudet.

Vaikka on totta, että suuri osa lukiolaisista voi THL:n Kouluterveyskyselyn mukaan melko hyvin, on alaluvun “Hyvinvointi ja osallisuus” kuvailu turhan optimistista. Lukiolaisbarometrin 2022 mukaan opiskelijoista 62 prosenttia pitää lukio-opiskelua henkisesti raskaana, ja lukiolaistytöillä luku on jo 73 prosenttia.

Kiusaamista ja häirintää voi pitää yleisesti melko harvinaisena lukiossa, mutta on huomattava, että esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret kokevat huomattavasti muita nuoria enemmän turvattomuutta, kiusaamista, osattomuutta ja terveysongelmia (mm. THL 2020, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>). Vähemmistöihin kuuluvia nuoria ei mainita lainkaan.

Lisäksi oppimisvaikeuksia kokevien opiskelijoiden tukeen liittyvät haasteet on sivuutettu melko vähäisinä. Lukiolaisbarometrin 2022 mukaan oppimisvaikeuksia kokevista opiskelijoista 47 prosenttia tarvitsisi enemmän tukea oppimiseen. Yleisesti opiskeluun kaipasi lisää tukea 31 prosenttia lukiolaisista.

SLL huomauttaa, että luvussa on otsikon mukaan tarkoitus puhua hyvinvoinnista ja osallisuudesta, mutta osallisuutta ei ole käsitelty osiossa lainkaan. Lukioiden opiskelijakunnat ovat lakisääteinen osa lukioita ja niiden aktiivitoimijoilla on keskeinen lukiodemokratiaan vaikuttava rooli. SLL edellyttää opiskelijoiden osallisuuden ja opiskelijakuntatoiminnan tilan kuvauksen sisällyttämistä toimintaympäristön kuvaukseen. Esimerkiksi THL:n TEAvisari ja Kouluterveyskysely tarjoavat osioon sopivan tietoperustan.

Lukiokoulutuksen laatutekijät

SLL pitää valittuja laatutekijöitä lukiokoulutukselle oleellisina.

Laadukas oppiminen

Digitaalisten oppimisympäristöjen ja materiaalien kehittäminen ei tule olla lukiokoulutuksessa itseisarvo, vaan oppimista tukeva työkalu. Digitalisaation vaikutuksista oppimiseen ja opiskelijoiden hyvinvointiin on toistaiseksi vain vähän tietoa. Vaikka suurelle osalle digitaaliset välineet sopivat, samalla merkittävä osa opiskelijoista kokee kuormitusta koulutuksen digitalisaation lisääntymisestä. Mahdollisuuden lähiopetukseen ja yhteisön tukeen tulee jatkossakin olla laadukkaan lukiokoulutuksen keskiössä.

Digitalisaatiosta voidaan löytää ratkaisuja koulutuksen toteuttamiseen ikäluokkien pienentyessä. SLL:n mielestä sen laadukkaasta toteuttamisesta ei olla saatu tarpeeksi tutkimustietoa ja käyty riittävästi keskustelua, ja siksi digitalisaation ylistäminen laadukkaan oppimisen osatekijänä on varsin riskialtista.

Laadukkaan oppimisen keskiössä tulee olla opettajien ajantasaiset pedagogiset valmiudet. Riittävän pienet opetusryhmät ja yksilöllinen tuki opetuksessa tukevat oppimista. SLL pitää strategian puutteena myös sitä, että laadukkaita oppimateriaaleja ja -välineitä ei ole otettu oppimisen yhteydessä huomioon.

Laadukas oppiminen edellyttää opinto-ohjaukselle riittäviä määrällisiä ja laadullisia resursseja. On tärkeää, että strategialuonnoksessa mainitun mukaisesti ohjausta toteuttaa lukion koko henkilöstö. Strategia sivuuttaa kuitenkin opinto-ohjaajat, jotka ovat keskeisin tekijä laadukkaana opinto-ohjauksen toteuttamisessa. SLL katsoo, että jokaista 200 opiskelijaa tulisi olla vähintään yksi täysipäiväinen opinto-ohjaaja. Lisäksi opinto-ohjaajien ajantasaista osaamista tulee tukea huolehtimalla riittävästä täydennyskoulutuksesta.

Hyvinvointi ja osallisuus

Luku on kuvattu kattavasti ja laadukkaasti. Kuitenkin jatkossa hyvinvointialueet vastaavat opiskeluhuollon yksilökohtaisten palveluiden järjestämisestä ja alueet toimivat käytännössä opiskeluhuollon ammattilaisten työnantajina. Tämän vuoksi laatustrategiassa tulisi myös huomioida koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden yhteistyö hyvinvointiin ja osallisuuteen liittyvässä laatutyössä.

SLL ehdottaa virkkeeseen "Erytystä huomiota kiinnitetään aliedustettujen ryhmien osallisuuden ja yhteisöllisyyden mahdollistamiseen ja tukemiseen" lisättäväksi mainintaa vähemmistöryhmien huomioimisesta samaan tapaan kuin saavutettavuus-luvussa. Näin kirjaus on kattavampi.

Kehittyvä toimintakulttuuri

Kehittyvän toimintakulttuurin edellytyksenä on, että kaikki lukioyhteisön eri toimijat saavat äänensä kuuluviin lukion kehittämisessä. Opiskelijoiden äänen kuulumiseen tulee erityisesti panostaa. Lukiolaiset ovat nuoria, kehittämiseen liittyvä sanasto on heille vierasta ja monella voi olla virheellinen käsitys siitä, että opiskelijan mielipiteellä ei ole merkitystä. Muista koulutusmuodoista poiketen lukiokoulutuksessa ei ole kansallista opiskelijapalautejärjestelmää, joten on tärkeää, että koulutuksen järjestäjät kehittävät oman palautekanavansa opiskelijoille. Opiskelijapalautetta tulee hyödyntää laatutyössä säännöllisesti ja osallisuuden kokemuksen vahvistamiseksi opiskelijoiden palautteeseen tulee vastata.

Saavutettava lukiokoulutus

Saavutettavuuden erilaiset näkökulmat on tunnistettu hyvin. Saavutettavuuden parantaminen erilaisille oppijoille edellyttää erityisopetuksen lisäksi vahvistamista muuhun oppimisen tukeen, jota toteuttavat kaikki aineenopettajat.

Laatustrategian toteuttamisesta

SLL on huolissaan siitä, miten paikallisesti toteutettava laatutyö tulee kuormittamaan lukioiden arkea. Paikallisesti käynnistyvät laatu prosessit vievät herkästi aikaa lukioiden oleellisesta ydintyöstä, erityisesti pienemmissä lukioissa.

On tärkeää, että opiskelijoiden aktiivinen rooli laadun kehittämisessä on tunnistettu laatustrategian toteuttamisessa. Samalla on huomattava, että opiskelijat kokevat koulutyön raskaaksi, joten vapaa-

ajalla toteutettavat, vaikeaselkoiset laatutyöpajat tuskin mahdollistavat oikeasti laadukasta osallisuutta. SLL katsoo, että opiskelijoiden osallistaminen tulisi integroida mukaan opetukseen ja toteuttaa nuorilähtöisesti.

Laatustrategiaa tulee täydentää suunnitelmalla siitä, miten lukioiden laatutyötä aiotaan johtaa ja seurata. Nykykirjauksen mukaan "laatustrategian toteutumista ja vaikuttavuutta seurataan", mutta valtakunnallinen laadunhallinnan vaikuttavuuden arviointi on koulutuksen järjestäjien tuottamien erilaisten arviointien pohjalta haastavaa, liki mahdotonta.

Lukiokoulutukselle asetetaan tässäkin strategiassa lukuisia yleviä tavoitteita, joita koulutuksen järjestäjän tulisi työssään toteuttaa. Lukiokoulutus kuitenkin kärsii kroonisesta rahoitusvajeesta, joka tarkoittaa koulutuksen järjestäjälle jatkuvaa säästämistä. Lukiokoulutuksen laatua ei voida taata, jos lukiokoulutuksen rahoituksen leikkuria ei poisteta opetus- ja kulttuuritoimen rahoitusta koskevasta laista.

Liite

Liitteessä kuvataan esimerkkejä, joista koulutuksen järjestäjä voisi valita sopivat indikaattorit. SLL on pettynyt siihen, että valmistelussa ei ole luotu ohjeistusta indikaattorien käyttöön. Käytännössä nyt strategia mahdollistaa sen, että koulutuksen järjestäjä voi valita seurata esimerkiksi vain toimintakulttuurin kehittämistä, ja jättää hyvinvointiin liittyvät indikaattorit pois työstä. Uhkana on myös, että opiskelijoiden mahdollisuudet vaikuttaa valittaviin indikaattoreihin ovat mitättömät.

SLL esittää, että jos valmistelussa ei kyetä luomaan velvoittavia kriteereitä, luodaan liitteeseen koulutuksen järjestäjälle vähintään ohjeistus indikaattoreiden hyödyntämiseen. Näitä voisivat olla esimerkiksi:

- 1) Koulutuksen järjestäjää suositellaan seuraamaan valitsemaan indikaattoreita jokaisesta laatutekijästä.
- 2) Koulutuksen järjestäjää suositellaan valitsemaan vähintään yksi opiskelijoiden ja yksi henkilöstön toivoma indikaattori.

Toivanen Aliisa
Suomen Lukiolaisten Liitto

